

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของชายไทย โดยศึกษาเปรียบเทียบผลของปัจจัยทางประชากร เศรษฐกิจและสังคมต่อการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรอายุ 0-3 ปี ของชายผู้ให้สัมภาษณ์

การศึกษาครั้งนี้ใช้ข้อมูลบางส่วนจากโครงการศึกษาครอบครัวไทย (GFS) โดยเลือกตัวอย่างเฉพาะผู้ให้สัมภาษณ์เพศชายที่มีสถานภาพสมรส กำลังสมรส และมีบุตรอายุระหว่าง 0-3 ปี อย่างน้อย 1 คนในช่วงของการสัมภาษณ์ ได้ตัวอย่างจำนวน 746 คน

การประมวลผลข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC (Statistical Package for the Social Sciences/Personal Computer) การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลในรูปของตารางกระจายความถี่ ร้อยละ ตารางไขว้ (Cross-tabulations) และตารางวิเคราะห์จำแนกพหุ (Multiple Classification Analysis) ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. ลักษณะด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม ของผู้ให้สัมภาษณ์

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ส่วนใหญ่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป อายุโดยเฉลี่ย 46 ปี มีระยะเวลาสมรสโดยเฉลี่ย 21 ปี และมีบุตรที่มีชีวิตโดยเฉลี่ย 3 คน ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรมเช่นเดียวกับภรรยา ทั้งนี้มีสัดส่วนของผู้ให้สัมภาษณ์ที่ไม่ได้ทำงานประมาณร้อยละ 8 ในขณะที่สัดส่วนของภรรยาผู้ให้สัมภาษณ์ที่ไม่ได้ทำงานมีประมาณร้อยละ 24 ส่วนใหญ่มีรายได้ของครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือน 3,000 บาท หรือต่ำกว่า ผู้ให้สัมภาษณ์มากกว่าครึ่งจบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตชนบท กระจายไปตามภาคต่างๆในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน โดยส่วนใหญ่อยู่ในครอบครัวเดี่ยว ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีทัศนคติด้านลบต่อบทบาทของชายในครอบครัว อย่างไรก็ตามผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่รายงานว่าตนเองได้ช่วยภรรยาทำงานบ้าน

2. การมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของชายไทย

การมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของชายไทยวัดจากคำถาม ที่ถามว่า ตัวบิดามีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากน้อยเพียงใด ซึ่งผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 33.4 ช่วยดูแลบุตรพอๆ กับภรรยา กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 31.6 ช่วยภรรยาดูแลบุตรเป็นบางครั้ง กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 27.7 ช่วยดูแลเป็นส่วนน้อย มีกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 5.1 รายงานว่าตนดูแลบุตรเองเป็นส่วนใหญ่ และกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 2.1 รายงานว่าตนเองไม่เคยช่วยดูแลบุตรเลย

3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของชายไทย

ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคมต่อการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของชายผู้ให้สัมภาษณ์โดยวิธีวิเคราะห์ตารางไขว้ มีผลสรุปดังนี้ (ตารางที่ 28)

3.1 อายุ ผลจากการวิเคราะห์ในระดับ 2 ตัวแปร พบว่า ชายที่มีอายุมากกว่ามีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่าชายที่มีอายุน้อยกว่า ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ การที่ชายที่มีอายุมากกว่ามีแนวโน้มในการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่าชายที่มีอายุน้อยกว่า อาจเนื่องมาจากผู้ที่มีอายุมากกว่ามีวุฒิภาวะและความพร้อมในการเป็นพ่อมากกว่าชายที่มีอายุน้อยกว่า และชายที่อายุน้อยน่าจะเป็นผู้ที่ต้องทำงานหนักเพื่อสร้างฐานะครอบครัว ทำให้ไม่มีเวลาที่จะมาดูแลบุตร เมื่อนำตัวแปรเซตที่อยู่อาศัยมารวมศึกษาด้วย พบว่า ในเขตชนบท ทิศทางความสัมพันธ์ ยังคงเดิม กล่าวคือ ชายที่มีอายุมากกว่ามีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่าชายที่มีอายุน้อยกว่า แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนในเขตเมืองพบว่าการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของชายผู้ให้สัมภาษณ์มีความผันแปรไปตามอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับต่ำกว่า 0.05 โดยชายที่อยู่ในกลุ่มอายุ 35-49 ปี มีสัดส่วนของผู้ที่มีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรสูงกว่าชายที่อยู่ในกลุ่มอายุต่ำกว่า 35 ปี และกลุ่มอายุ 50 ปีขึ้นไป สาเหตุที่ทำให้ชายวัยกลางคน (35-49 ปี) มีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่ากลุ่มอายุอื่น ๆ น่าจะเนื่องมาจากชายในกลุ่มอายุน้อย ๆ ยังไม่มีความพร้อมในการดูแลบุตรมากนัก ในขณะที่เดียวกัน ชายที่อายุมาก ๆ ก็อาจจะยังมีแนวคิดแบบเก่าที่เชื่อว่าหน้าที่ในการเลี้ยงดูบุตรเป็นของฝ่ายหญิง อย่างไรก็ตาม เหตุที่เขตชนบทไม่พบความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าว น่าจะเกิดจากความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติของคนในเขตชนบททำให้บทบาทในการดูแลบุตรไม่ได้ผูกขาดเฉพาะสามี ภรรยา เท่านั้น แต่ยังมีบุคคลอื่นเข้ามาแบ่งเบาภาระดังกล่าว ทำให้สามีและภรรยาไม่ต้องกังวลในเรื่องการดูแลบุตรมากเท่าในเขตเมืองก็เป็นได้

3.2 ระยะเวลาสมรส พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีระยะเวลาสมรส 15-24 ปี มีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่าผู้ที่มีระยะเวลาสมรส 25 ปีขึ้นไป และต่ำกว่า 15 ปี ซึ่งน่าจะอธิบายได้ว่าผู้ที่มีระยะเวลาสมรสต่ำกว่า 15 ปี อายุจะน้อยกว่ากลุ่มอื่น ผู้ที่อายุน้อยอาจต้องทำงานหารายได้สร้างครอบครัวทำให้เวลาในการดูแลบุตรน้อยลง ส่วนผู้ที่มีระยะเวลาสมรส 25 ปีขึ้นไป น่าจะเป็นผู้ที่มีอายุมากจึงอาจยังมีแนวความคิดและค่านิยมแบบเก่าที่เชื่อว่างานอบรมเลี้ยงดูบุตรเป็นหน้าที่ของภรรยาทำให้ชายในกลุ่มนี้มีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรต่ำกว่าชายที่มีระยะเวลาสมรส 15-24 ปี อย่างไรก็ตามความแตกต่างดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากการมีส่วนร่วมของชายในการเลี้ยงดูบุตรไม่ได้ขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการสมรสเท่านั้น แต่ยังสามารถขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ อีกหลายปัจจัย เป็นที่น่าสังเกตว่าลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาสมรสกับการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของชายผู้ให้สัมภาษณ์คล้ายกับความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับ

การมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของชายที่ให้สัมภาษณ์ (ชายวัยกลางคนมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่าชายที่อายุน้อย และชายที่อายุมาก) สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างตัวแปรอายุ กับระยะเวลาสมรส ด้วยเหตุผลดังกล่าว ในการวิเคราะห์ในระดับ 3 ตัวแปร และการวิเคราะห์การจำแนกพหุ ได้เลือกตัวแปรอายุเข้ามาวิเคราะห์ร่วมกับตัวแปรอื่น โดยไม่ได้เลือกตัวแปรระยะเวลาสมรสเข้ามาร่วมวิเคราะห์อีก

3.3 จำนวนบุตรที่มีชีวิต พบว่า ชายผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีบุตรมีชีวิตจำนวนมากกว่ามีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่าชายที่มีบุตรมีชีวิตจำนวนน้อยกว่า ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และไม่มียนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ที่มีบุตรมากกว่าอาจมีบุตรที่อยู่ในวัยเรียนจำนวนมากกว่าผู้ที่มีบุตรจำนวนน้อย ทำให้ทั้งสามีและภรรยาต้องช่วยกันดูแลบุตรเล็ก ๆ เหล่านี้ เมื่อนำตัวแปรอายุของผู้ให้สัมภาษณ์มาร่วมวิเคราะห์ด้วย พบว่า ผู้ที่อยู่ในกลุ่มอายุ 35-49 ปี ไม่ว่าจะ มีบุตรมีชีวิตกี่คนก็ไม่ได้ทำให้การมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรต่างกัน ในขณะที่กลุ่มอายุต่ำกว่า 35 ปี พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีบุตรมีชีวิตจำนวน 2-3 คน มีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรสูงกว่ากลุ่มที่มีบุตรมีชีวิตจำนวน 1 คน แต่ไม่มียนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีบุตรมีชีวิตจำนวน 1 คน มีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรต่ำกว่ากลุ่มอื่น ๆ แต่ไม่มียนัยสำคัญทางสถิติเช่นเดียวกัน

3.4 อาชีพของผู้ให้สัมภาษณ์ พบว่า ผู้ที่ประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรมมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่าผู้ที่อยู่บ้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับต่ำกว่า 0.05 แต่ทิศทางความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อนำตัวแปรระดับการศึกษาของชายผู้ให้สัมภาษณ์มาร่วมวิเคราะห์ด้วย พบว่า ในกลุ่มของผู้ที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาชั้นนั้น ชายที่ทำงานภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรมมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่า ผู้ที่อยู่บ้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับต่ำกว่า 0.05 เช่นเดียวกับการวิเคราะห์ในระดับ 2 ตัวแปร ส่วนกลุ่มของผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าประถมศึกษาและทำงานนอกภาคเกษตรกรรมมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่าผู้ที่ทำงานในภาคเกษตรกรรมและผู้ที่อยู่บ้าน แต่ไม่มียนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับผู้ที่มีการศึกษาต่ำกว่าระดับประถมศึกษาชั้นนั้น มีแนวโน้มว่ากลุ่มที่ประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรมจะมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรสูงกว่ากลุ่มที่ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม แต่ไม่มียนัยสำคัญทางสถิติ

ในด้านอาชีพของผู้ให้สัมภาษณ์นั้น การที่พบว่าผู้ที่ทำงานนอกบ้านมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่าผู้ที่อยู่บ้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อาจเป็นไปได้ว่าชายเหล่านี้กำลังทำงานทำจึงไม่มีเวลามาดูแลบุตร ในขณะที่ชายที่มีการศึกษาสูงและทำงานนอกภาคเกษตรกรรมมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่ากลุ่มอาชีพภาคเกษตรกรรม และผู้ที่ไม่ได้ทำงานซึ่งน่าจะเป็นผลมาจากชายที่มีการศึกษาสูงมักจะมีคู่สมรสที่มีการศึกษาสูงและทำงานนอกบ้านด้วยกัน

ทั้งคู่ การทำงานนอกบ้านของภรรยาทำให้สามีตระหนักถึงความจำเป็นในการช่วยแบ่งเบาภาระในการเลี้ยงดูบุตรช่วยภรรยา ทำให้สามีเข้ามาช่วยดูแลบุตรมากขึ้น

3.5 อาชีพของภรรยา พบว่า ผู้ที่มีภรรยาเป็นแม่บ้านมีสัดส่วนของผู้ที่มีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่าผู้ที่มีภรรยาประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรมหรือนอกภาคเกษตรกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับต่ำกว่า 0.05 สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อนำอาชีพของผู้ให้สัมภาษณ์มาศึกษาาร่วมด้วย พบว่า หากภรรยาทำงานนอกบ้าน (ทั้งในภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรม) มีแนวโน้มว่าสามีจะมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่าผู้ที่มีภรรยาเป็นแม่บ้าน สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยในกลุ่มของชายที่ประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรมหรือนอกภาคเกษตรกรรม หากภรรยาเป็นแม่บ้าน สามีมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรน้อยกว่าผู้ที่มีภรรยาประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรมหรือนอกภาคเกษตรกรรม แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ทำงานและมีภรรยาที่ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม มีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่ากลุ่มที่มีภรรยาเป็นแม่บ้านเช่นเดียวกัน

จากข้อค้นพบนี้ทำให้เห็นว่าสามีควรที่จะร่วมรับผิดชอบในการดูแลบุตรตลอดจนการช่วยงานบ้านเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ภรรยาต้องออกทำงานนอกบ้าน ในภาวะที่เศรษฐกิจตกต่ำเช่นปัจจุบันนี้ การส่งเสริมและสนับสนุนให้สตรีได้ประกอบอาชีพนอกบ้าน นอกจากจะเป็นการหารายได้มาช่วยครอบครัวแล้ว ยังเป็นการยกระดับสถานภาพสตรีให้ดีขึ้น ผู้ชายจึงควรเข้ามามีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรเพิ่มขึ้น อันจะส่งผลต่อความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นในครอบครัว และส่งเสริมพัฒนาการที่ดีของบุตรอีกทางหนึ่งด้วย

3.6 รายได้ของครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือน พบว่า ชายที่มีรายได้ครอบครัวโดยเฉลี่ยต่อเดือนต่างกัน มีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรไม่ต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อนำแบบของครอบครัวมาร่วมศึกษาด้วย พบว่า ทั้งในครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่ำกว่า มีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่าผู้ที่มีรายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือนสูงกว่า ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ความสัมพันธ์ดังกล่าวอาจอธิบายได้ว่าครอบครัวที่มีรายได้สูงน่าจะมีความสามารถในการจ้างคนมาทำหน้าที่ดูแลบุตรที่ยังเล็กอยู่ ผู้ชายจึงไม่ต้องช่วยภรรยาดูแลบุตรมากนัก

3.7 ภาคที่อยู่อาศัย พบว่า ชายผู้ให้สัมภาษณ์ที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร มีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรน้อยกว่าชายที่อาศัยในภาคอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับต่ำกว่า 0.05 เมื่อนำเขตที่อยู่อาศัยมาศึกษาาร่วมด้วย พบว่า ในเขตเมือง ผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ยังคงมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรต่ำที่สุด แต่ความสัมพันธ์นี้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนในเขตชนบทนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างภาคที่อยู่อาศัยกับการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของชายผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ชัดเจนที่จะนำไปสู่ข้อสรุปได้ การที่ผู้ตอบชายที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร

มีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรน้อยกว่าชายในภาคอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะวิถีชีวิตในกรุงเทพมหานครไม่ได้เอื้ออำนวยให้พ่อมีเวลาดูแลลูกมากนัก การส่งเสริมให้มีสถานที่ดูแลเด็กอย่างเพียงพอสำหรับเขตกรุงเทพมหานครจึงเป็นเรื่องจำเป็นเพราะจะช่วยแบ่งเบาภาระของผู้หญิงที่ต้องทำงานนอกบ้านได้

3.8 เขตที่อยู่อาศัย พบว่า ผู้ที่อาศัยในเขตชนบทมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่าผู้ที่อาศัยในเขตเมือง สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ถึงแม้ความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ก็สะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันระหว่างคนในเขตเมืองและเขตชนบท ในเขตชนบทคนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรมซึ่งสามารถทำควบคู่ไปกับการดูแลบุตร ทำให้ชายในเขตชนบทมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่าชายในเขตเมือง

3.9 แบบของครอบครัว พบว่า ชายที่อยู่ในครอบครัวเดี่ยวมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรไม่ต่างจากชายที่อยู่ในครอบครัวขยาย ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อนำตัวแปรเขตที่อยู่อาศัยเข้ามาศึกษาในฐานะตัวแปรคุม พบว่า ในเขตเมืองนั้น ไม่พบความแตกต่างของการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของชายที่มาจากแบบครอบครัวที่ต่างกัน ในขณะที่ในเขตชนบท พบว่ามีความแตกต่างของการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของชายตามแบบครอบครัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับต่ำกว่า 0.05 ความแตกต่างของการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของชายที่อาศัยอยู่ในแบบของครอบครัวที่ต่างกันที่พบในเขตชนบท น่าจะอธิบายได้ว่า เขตชนบทยังมีความสัมพันธ์ในลักษณะของเครือญาติแน่นแฟ้นกว่าในเขตเมือง ทำให้การอยู่ในครอบครัวที่ต่างกันส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของชายผู้ให้สัมภาษณ์ได้ โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในครอบครัวขยายน่าจะมีบุคคลอื่นที่เป็นญาติมาช่วยดูแลบุตรที่ยังเล็ก ๆ ได้

3.10 การศึกษา ปรากฏว่า ผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่ามีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่าชายที่มีการศึกษาต่ำกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับต่ำกว่า 0.05 สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้การศึกษาทำให้ชายมีความรู้และเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตร การมุ่งรณรงค์ให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นของความเท่าเทียมกันทางเพศ และการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของชาย จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ทั้งภาครัฐและเอกชนควรดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่องต่อไป

3.11 ทักษะติดต่อบทบาทของชายในครอบครัว พบว่า ชายผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีทัศนคติต่อบทบาทของชายในครอบครัวต่างกันมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรไม่แตกต่างกัน ซึ่งผลที่พบนี้ไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อนำเขตที่อยู่อาศัยเข้ามาร่วมศึกษาในฐานะตัวแปรคุม พบว่า ในเขตเมืองนั้น ผู้ที่มีทัศนคติในเชิงบวกต่อบทบาทของชายในครอบครัวมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่าผู้ที่มีทัศนคติในเชิงลบต่อบทบาทของชายในครอบครัว สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่เขตชนบทพบว่า ระหว่างชายที่มีทัศนคติต่อบทบาทของชายในครอบครัวต่างกันนั้น การมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรไม่มีความแตกต่างกัน

นอกจากนี้ยังได้นำตัวแปรระดับการศึกษาของชายผู้ให้สัมภาษณ์มาวิเคราะห์ร่วมด้วย ผลการศึกษาพบว่าชายที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาทั้งผู้ที่มีทัศนคติเชิงบวกและเชิงลบต่อบทบาทของชายในครอบครัว มีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรไม่ต่างกัน ในขณะที่ผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าประถมศึกษาชั้นนั้นพบว่า ผู้ที่มีทัศนคติเชิงบวกต่อบทบาทของชายในครอบครัว มีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่าผู้ที่มีทัศนคติเชิงลบต่อบทบาทของชายในครอบครัว แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนผู้ที่มีการศึกษาต่ำกว่าระดับประถมศึกษา พบว่า ผู้ที่มีทัศนคติเชิงบวกต่อบทบาทของชายในครอบครัวมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรต่ำกว่ากลุ่มที่มีทัศนคติเชิงลบ แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติต่อบทบาทของชายในครอบครัวกับการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของชายผู้ให้สัมภาษณ์ ในครั้งนี้ไม่พบว่ามีความสัมพันธ์กัน ทั้งนี้เพราะการประเมินถึงทัศนคติที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งของคนไม่อาจจะประเมินจากคำถามเพียงข้อเดียว ทำให้ตัวแปรที่ได้ไม่สามารถใช้เป็นตัวแทนที่บ่งบอกถึงทัศนคติต่อบทบาททางเพศอย่างแท้จริงของผู้ตอบได้ อย่างไรก็ตาม การหากลวิธีเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติของทั้งชายและหญิงที่มีต่อความเท่าเทียมกันระหว่างเพศน่าจะยังเป็นประเด็นสำคัญที่ทั้งภาครัฐและเอกชนจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องต่อไป ควบคู่กับการดำเนินมาตรการด้านอื่น ๆ เพื่อให้ผู้เป็นพ่อได้เห็นถึงความสำคัญและเข้ามามีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรให้มากขึ้น

3.12 การช่วยงานบ้านของชายผู้ให้สัมภาษณ์ พบว่า ชายผู้ให้สัมภาษณ์ที่ช่วยงานบ้าน มีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่าผู้ที่ไม่ช่วยงานบ้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับต่ำกว่า 0.05 สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อนำเขตที่อยู่อาศัยเข้ามาศึกษาาร่วมด้วย พบว่า ชายทั้งในเขตเมืองและเขตชนบทที่ช่วยงานบ้านมีสัดส่วนของผู้ที่มีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่าชายที่ไม่ช่วยงานบ้าน โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับต่ำกว่า 0.05 เฉพาะกลุ่มผู้ตอบในเขตเมืองเท่านั้น ส่วนในเขตชนบท พบว่า ความสัมพันธ์ของสองตัวแปรนี้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

การที่สามีช่วยงานบ้าน โดยเฉพาะการเข้ามามีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรสะท้อนให้เห็นถึงความรัก และความเอาใจใส่ที่สามีมีต่อภรรยาและครอบครัว ซึ่งความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวน่าจะเป็นสิ่งที่แสดงว่าผู้หญิงมีสถานภาพที่เท่าเทียมกับชายมากกว่าครอบครัวที่สามีไม่ช่วยงานบ้าน นอกจากนี้ การทำงานบ้าน เช่น การดูแลเรื่องอาหาร การดูแลเรื่องเสื้อผ้า ในอีกแง่หนึ่งเป็นการแสดงออกถึงความรัก ความเอื้ออาทรที่สามีและภรรยามีต่อกัน การช่วยทำงานบ้านของสามีจึงเป็นดัชนีที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ที่ดีภายในบ้าน รวมทั้งสะท้อนถึงสำนึกความรับผิดชอบที่ผู้ชายมีต่อครอบครัว จึงไม่น่าแปลกใจที่พบว่า ชายที่ช่วยงานบ้านมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่าชายที่ไม่ช่วยงานบ้าน การปลูกฝังให้ทั้งลูกสาวและลูกชายเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยงานบ้านในครอบครัวอย่างเท่าเทียมกันจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ และควรทำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งนอกจากจะเป็นการ

ปลูกฝังวิธีคิด วิธีปฏิบัติที่เท่าเทียมกันระหว่างเพศแล้ว ยังเป็นการแบ่งเบาภาระงานบ้านของครอบครัว อีกทั้งยังเป็นการสร้างความภูมิใจให้กับเด็ก ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์อันดีในครอบครัวอีกด้วย

กล่าวโดยสรุป ผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรอายุ 0-3 ปี ของชายผู้ให้สัมภาษณ์ พบว่า สัดส่วนของผู้ให้สัมภาษณ์ที่ดูแลบุตรเองเป็นส่วนใหญ่ กับผู้ที่ช่วยดูแลบุตรพอ ๆ กันกับภรรยา รวมกันแล้วมีเพียงร้อยละ 38.5 ในขณะที่สัดส่วนของการทำงานระหว่างสามี ภรรยา จากการศึกษาคั้งนี้ ไม่แตกต่างกันมากนัก กล่าวคือ ผู้ให้สัมภาษณ์มีสัดส่วนของผู้ที่ทำงานประมาณร้อยละ 88 ในขณะที่ภรรยาของผู้ให้สัมภาษณ์มีสัดส่วนของผู้ที่ทำงานประมาณร้อยละ 76 ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ในสังคมไทยนั้น บทบาทหลักในการเลี้ยงดูบุตรยังเป็นของผู้หญิงที่เป็นภรรยา ถึงแม้ว่าคู่สามีภรรยาจะทำงานนอกบ้านด้วยกันทั้งคู่ก็ตาม ผู้หญิงจึงยังเป็นเพศที่ต้องทำงานหนักทั้งนอกบ้านและในบ้าน

จากผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของชายผู้ให้สัมภาษณ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในระดับ 2 ตัวแปรได้แก่ อาชีพของผู้ให้สัมภาษณ์ อาชีพของภรรยา ภาคที่อยู่อาศัย การศึกษา และการช่วยงานบ้านของชายผู้ให้สัมภาษณ์ และการศึกษาในระดับ 3 ตัวแปร พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของชายผู้ให้สัมภาษณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติได้แก่ อายุกับเขตที่อยู่อาศัย (เขตเมือง) อาชีพของชายผู้ให้สัมภาษณ์กับระดับการศึกษา (ประถมศึกษา) แบบของครอบครัวกับเขตที่อยู่อาศัย (ชนบท) ทักษะคิดต่อบทบาทของชายในครอบครัวกับระดับการศึกษา (ประถมศึกษา) และการช่วยงานบ้านกับเขตที่อยู่อาศัย (เขตเมือง) รายละเอียดตามตารางที่ 29

ตารางที่ 29 สรุปผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคมกับการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของชายผู้ให้สัมภาษณ์ ด้วยวิธีตารางไขว้ โดยใช้สถิติไคสแควร์

ตัวแปรอิสระ	ความสัมพันธ์ตามสมมติฐาน	นัยสำคัญทางสถิติ	
		ความสัมพันธ์ 2 ตัวแปร	ความสัมพันธ์เมื่อมีตัวแปรคุม
ลักษณะทางประชากร			เขตที่อยู่อาศัย
อายุ	/	-	เมือง *
			ชนบท -
ระยะเวลาสมรส	X	-	
จำนวนบุตร	X	-	อายุ
			ต่ำกว่า 35 ปี -
			35-49 ปี -
			50 ปีขึ้นไป -
ลักษณะทางเศรษฐกิจ			
อาชีพของชายผู้ให้สัมภาษณ์	X	*	ระดับการศึกษา
			ต่ำกว่าประถมศึกษา -
			ประถมศึกษา *
			สูงกว่าประถมศึกษา -
อาชีพของภรรยา	/	*	อาชีพผู้ให้สัมภาษณ์
			ภาคเกษตรกรรม -
			นอกภาคเกษตรกรรม -
			อยู่บ้าน -

ตารางที่ 29 (ต่อ)

ตัวแปรอิสระ	ความสัมพันธ์ ตามสมมติฐาน	นัยสำคัญทางสถิติ	
		ความสัมพันธ์ 2 ตัวแปร	ความสัมพันธ์ เมื่อมีตัวแปรคุม
รายได้ของครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือน	X	-	แบบของครอบครัว ครอบครัวเดี่ยว - ครอบครัวขยาย -
ลักษณะทางสังคม			
ภาคที่อยู่อาศัย	/	*	เขตที่อยู่อาศัย เมือง - ชนบท -
เขตที่อยู่อาศัย	/	-	
แบบของครอบครัว	X	-	เขตที่อยู่อาศัย เมือง - ชนบท *
การศึกษา	/	*	
ทัศนคติต่อบทบาทของชาย ในครอบครัว	X	-	เขตที่อยู่อาศัย เมือง - ชนบท - ระดับการศึกษา ต่ำกว่าประถมศึกษา - ประถมศึกษา * สูงกว่าประถมศึกษา -

ตารางที่ 29 (ต่อ)

ตัวแปรอิสระ	ความสัมพันธ์ ตามสมมติฐาน	นัยสำคัญทางสถิติ	
		ความสัมพันธ์ 2 ตัวแปร	ความสัมพันธ์ เมื่อมีตัวแปรคุม
การช่วยงานบ้าน	/	*	เขตที่อยู่อาศัย เมือง * ชนบท -

/ ความสัมพันธ์เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

X ความสัมพันธ์ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ≤ 0.05

- ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ในส่วนของการวิเคราะห์จำแนกหมู่โดยเลือกตัวแปรระยะเวลาสมรส จำนวนบุตร อาชีพของภรรยา รายได้ครอบครัวโดยเฉลี่ยต่อเดือน เขตที่อยู่อาศัย แบบของครอบครัว การศึกษาทัศนคติต่อบทบาทของชายในครอบครัว และการช่วยงานบ้านของชายผู้ให้สัมภาษณ์ โดยกำหนดให้ตัวแปรภาคที่อยู่อาศัย เป็นตัวแปรผันร่วม ผลการศึกษาแสดงว่า มีเพียงตัวแปรอาชีพของภรรยาและการช่วยงานบ้านของสามีเท่านั้นที่เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของชายผู้ให้สัมภาษณ์ โดยตัวแปรทั้ง 10 ตัว ที่นำเข้ามาในแบบจำลองการวิเคราะห์จำแนกหมู่ สามารถอธิบายการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของชายเพียงประมาณร้อยละ 5 เท่านั้น ($R^2 = 0.049$) ที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องจากมีตัวแปรเพียง 2 ตัว จากตัวแปร 10 ตัว ที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของชายผู้ให้สัมภาษณ์ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากความจำกัดของข้อมูลบางอย่าง เช่น ตัวแปรทัศนคติต่อบทบาทของชายในครอบครัวที่มาจากคำถามเพียงข้อเดียว อาจมีผลทำให้ตัวแปรที่ได้ไม่สามารถใช้เป็นตัวแทนที่บ่งบอกถึงทัศนคติต่อบทบาททางเพศอย่างแท้จริงของผู้ตอบได้ นอกจากนี้อาจมีตัวแปรที่สำคัญตัวอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของชายผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นต้นว่า การมีญาติหรือบุคคลอื่นในครอบครัว หรือความแตกต่างระหว่างรายได้ของสามี ภรรยา ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ไม่ได้มีไว้ในโครงการวิจัยที่การศึกษาครั้งนี้ นำข้อมูลมาวิเคราะห์

อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ครั้งนี้ชี้ให้เห็นชัดถึงอิทธิพลของการทำงานนอกบ้านของสตรี กับการช่วยงานบ้านของสามีที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของชาย จึงเป็นประเด็นที่สำคัญที่น่าจะนำมากำหนดมาตรการในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของชายดังกล่าวแล้วข้างต้น

ตารางที่ 30 สรุปผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม กับการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรของชายผู้ให้สัมภาษณ์ ด้วยวิธีการจำแนกพหุ (MCA)

ตัวแปรอิสระ	ความสัมพันธ์ตามสมมติฐาน	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ		
		ก่อนปรับตัวแปรอิสระ	หลังปรับตัวแปรอิสระ	หลังปรับตัวแปรอิสระและตัวแปรผันร่วม
ลักษณะทางประชากร				
ระยะเวลาสมรส	X	-	-	-
จำนวนบุตร	X	-	-	-
ลักษณะทางเศรษฐกิจ				
อาชีพของภรรยา	/	*	*	*
รายได้ครอบครัวโดยเฉลี่ยต่อเดือน	X	-	-	-
ลักษณะทางสังคม				
เขตที่อยู่อาศัย	X	-	-	-
แบบของครอบครัว	X	-	-	-
การศึกษา	/	-	-	-
ทัศนคติต่อบทบาทของชายในครอบครัว	X	-	-	-
การช่วยงานบ้านของชายผู้ให้สัมภาษณ์	/	**	**	**

/ ความสัมพันธ์เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

X ความสัมพันธ์ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

- ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ≤ 0.05

* ระดับนัยสำคัญของสถิติ F ที่ระดับ ≤ 0.05

** ระดับนัยสำคัญของสถิติ F ที่ระดับ ≤ 0.001

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า พ่อมีความสำคัญต่อพัฒนาการของลูกทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ดังนั้นการส่งเสริมให้พ่อเข้ามามีบทบาทในการเลี้ยงดูลูกจึงเป็นเรื่องสำคัญ แต่จากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า ชายยังมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรน้อย การที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของชายให้เข้ามามีบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรให้มากขึ้น เป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อนซับซ้อนมาก ดังนั้นแนวทางในการแก้ปัญหาจึงต้องกระทำในหลายระดับ และหลายหน่วยงานร่วมกันดังนี้

1. ในส่วนของการให้การศึกษา โดยกระทรวงศึกษาธิการทั้งกรมสามัญศึกษา และกรมการศึกษานอกโรงเรียนจะต้องวางพื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องครอบครัว โดยกำหนดหลักสูตรในการสอนให้เด็กทั้งหญิงและชาย ได้รับรู้ถึงบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ ที่คนแต่ละเพศและแต่ละวัยมีในครอบครัว การดำเนินชีวิตในวัยต่าง ๆ การช่วยงานบ้าน ตลอดจนการเลี้ยงดูบุตร นอกจากนี้ครูยังต้องเป็นตัวอย่างที่ดีในการปฏิบัติต่อสองเพศอย่างเท่าเทียมกัน

2. กระทรวงสาธารณสุข ควรดำเนินงานโครงการโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่-ลูก ที่เน้นการเลี้ยงดูลูกด้วยนมแม่ต่อไป โดยเน้นให้สามีเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและบุตรเพิ่มขึ้น

3. เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับครอบครัว รัฐโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการรณรงค์ทางสื่อมวลชน ให้พ่อแม่ และผู้ปกครองปฏิบัติต่อเด็กชายและเด็กหญิงอย่างเท่าเทียมกันในขณะที่พ่อแม่ และผู้ปกครองจะต้องเป็นแบบอย่างของการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันระหว่างเพศให้กับเด็กด้วย นอกจากนี้การส่งเสริมให้เด็กได้ช่วยงานบ้านอย่างเท่าเทียมกันทั้งสองเพศจะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ถึงการเท่าเทียมกันทางเพศอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

4. การประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่าง ๆ ให้เห็นคุณค่าของงานบ้าน ตลอดจนรณรงค์ให้สมาชิกทุกคนในครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยงานบ้านมากขึ้น

5. การประชาสัมพันธ์ทางสื่อมวลชนในเรื่องการเตรียมตัวก่อนแต่งงานและการเตรียมความพร้อมในการรับบทบาทบิดามารดา และการมีบุตรยังเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทำให้มากขึ้นกว่าปัจจุบัน

6. ผลักดันให้ออกกฎหมายให้สถานที่ทำงานมีการจัดการรับเลี้ยงเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมืองใหญ่ ๆ เพื่อแบ่งเบาภาระการดูแลเด็กให้กับผู้เป็นมารดาในกรณีที่สามีไม่อาจเข้ามาช่วยเลี้ยงดูบุตรได้มากนัก

7. สนับสนุนให้สตรีได้มีการรวมกลุ่มกันภายในชุมชน เพื่อให้มีโอกาสนในการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนการมีโอกาสดำเนินงานเพื่อส่วนรวม กิจกรรมดังกล่าวจะทำให้สตรีตระหนักถึงคุณค่า สิทธิต่าง ๆ และพลังอำนาจของตัวเอง เป็นการเพิ่มอำนาจการต่อรองในครอบครัว และในสังคมให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยในอนาคต

1. ควรศึกษาทัศนคติและพฤติกรรมของชายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการช่วยงานบ้านและการดูแลบุตรให้มากขึ้น โดยศึกษาวิจัยทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ เพื่อให้เข้าใจมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับทัศนคติที่มีต่อบทบาทของชายในการเข้ามาช่วยงานบ้านและการดูแลบุตร เพื่อสามารถนำความเข้าใจในเรื่องเหล่านี้ไปสร้างมาตรการส่งเสริมให้ชายเข้าไปมีบทบาทในการช่วยเหลือภรรยาในเรื่องเหล่านี้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

2. พร้อม ๆ กับการศึกษาบทบาทของชายในครอบครัว ควรศึกษาวิธีการเพิ่มอำนาจการต่อรองในเรื่องต่าง ๆ ให้กับเพศหญิง (women empowerment) อันจะส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตโดยรวมของสตรี